

گزارش نظرسنجی «فرهنگ کتابخوانی در ایران»

آبان ۱۴۰۴

تهیه شده در
پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
گروه افکارسنجی دفتر طرح‌های ملی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

عنوان: گزارش نظرسنجی «فرهنگ کتابخوانی در ایران» (هفته سوم آبان ۱۴۰۴)

مجری طرح: مرکز طرحهای ملی

صفحه آرایی: حسین آذری

نوبت چاپ: اول - آبان ۱۴۰۴

شمارگان: برای مخاطبان خاص

همه حقوق این اثر برای پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات محفوظ است.

در صورت تخلف، پیگرد قانونی دارد.

نشانی: تهران، پایین‌تر از میدان ولیعصر (عج)، خیابان دمشق، شماره ۹، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

صندوق پستی: ۶۲۷۴-۱۴۱۵۵ . تلفن: ۸۸۹۰۲۲۱۳ . دورنگار: ۸۸۹۰۷۶ Email: nashr@ricac.ac.ir

فهرست مطالب

۴	 مقدمه
۵	 یافته‌های نظرسنجی
۵	 مشخصات پاسخگویان
۶	 کتابخوانی
۷	 سرانه مطالعه
۷	 موضوعات و کتابهای مورد مطالعه
۸	 نوع کتابهای مورد مطالعه
۹	 انگیزه مطالعه
۱۰	 هزینه برای خرید کتاب
۱۱	 عضویت در کتابخانه
۱۱	 امانت کتاب
۱۲	 زمان آخرین مطالعه کامل یک کتاب
۱۳	 میزان رواج کتابخوانی در خانواده و اطرافیان
۱۴	 انگاره «مطالعه کمتر از سوی ایرانیان»
۱۵	 بزرگ‌ترین مانع مطالعه
۱۶	 راههای افزایش فرهنگ کتابخوانی
۱۷	 خلاصه و جمع بندی

مقدمه

رصد وضعیت کنونی و آینده فرهنگ و ابعاد مختلف آن، برای نظام سیاست‌گذاری اهمیت حیاتی دارد و به همین دلیل همواره نیازمند تصویری نزدیک به واقعیت از وضعیت فرهنگی برای اتخاذ تصمیمات واقع‌بینانه هستیم؛ این تصویر ممکن است مربوط به کل جامعه، یک حوزه فرهنگی یا یک برنامه فرهنگی در حال اجرا باشد و رصد یا پایش فرهنگی به معنای توصیف و تحلیل این وضعیت‌ها به‌منظور سیاست‌گذاری و اقدام مناسب فرهنگی است. به عبارت دیگر، سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و مدیریت فرهنگی در جهت رشد و تعالی فرهنگی کشور، نیازمند شناسایی وضع موجود فرهنگ و روند تغییر و تحولات آن است.

مسائل و نیازهای روز جامعه همواره دغدغه مسئولین و برنامه‌ریزان فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در سطوح مختلف بوده است و پرداختن به آن به‌مثابه یک ضرورت به دو دلیل اصلی صورت می‌گیرد:

۱- آگاهی از نگرش‌های مردم در خصوص وضعیت‌های انضمامی و عینی جامعه ایران

۲- آینده‌نگری و برنامه‌ریزی مطلوب برای بهبود مسائل و مشکلات مردم

از این جهت سنجش مستمر مسائل و موضوعات روز جامعه اهمیت پیدا می‌کند.

مرکز طرح‌های ملی پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات در این پژوهش به روش نظرسنجی به بررسی فرهنگ مطالعه و کتابخوانی پرداخته که نوشتار حاضر گزارش نتایج این نظرسنجی است.

داده‌های این نظرسنجی با استفاده از پرسشنامه و به‌صورت تلفنی در آبان ماه سال ۱۴۰۴ گردآوری شده است. جامعه آماری را نیز شهروندان ۱۸ سال و بالاتر کشور تشکیل داده و ۱۲۳۴ نفر به شیوه نمونه‌گیری چندمرحله‌ای (ابتدا سهمیه‌ای و سپس به‌صورت تصادفی ساده) انتخاب‌شده و مورد پرسش قرار گرفته‌اند.

یافته‌های نظرسنجی
مشخصات پاسخگویان

جدول ۱. مشخصات پاسخگویان

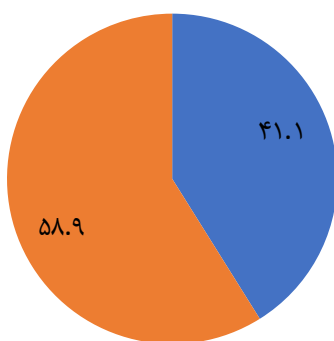
درصد	فراوانی	مشخصات عمومی	
۱۰۰	۱۲۳۴	نمونه مورد مطالعه	
۵۴.۳	۶۷۰	مرد	جنس
۴۵.۷	۵۶۴	زن	
۱۰.۷	۱۳۲	۱۵ تا ۲۹	سن
۵۱.۵	۶۳۶	۳۰ تا ۴۹	
۳۷.۸	۴۶۶	۵۰ به بالا	
۴۵.۵ سال		میانگین سن	
۲۰.۱	۲۴۸	مجرد	وضعیت تاهل
۷۹.۸	۹۸۵	متاهل	
۵۵	۶۷۹	دیپلم و زیر دیپلم	تحصیلات
۳۰.۶	۳۷۷	فوق دیپلم و لیسانس	
۱۴.۴	۱۷۸	فوق لیسانس و دکتری	
۱۴.۹	۱۵۱	زیر ۱۲ میلیون تومان	هزینه خانوار
۲۷.۴	۲۷۸	از ۱۳ تا ۲۰ میلیون تومان	
۲۶.۵	۲۶۸	از ۲۱ تا ۳۰ میلیون تومان	
۱۴.۸	۱۵۰	از ۳۱ تا ۴۰ میلیون تومان	
۸.۶	۸۷	از ۴۱ تا ۵۰ میلیون تومان	
۷.۸	۷۹	بیش از ۵۱ میلیون تومان	
۵۹.۶	۷۳۵	مرکز استان	محل سکونت
۳۱.۰	۳۸۳	شهر غیر از مرکز استان	
۹.۴	۱۱۶	روستا	

کتابخوانی

از پاسخگویان پرسیده شد «کتاب می‌خوانید؟»؛ ۴۱.۱ درصد پاسخگویان کتاب می‌خوانند و ۵۸.۹ درصد نمی‌خوانند.

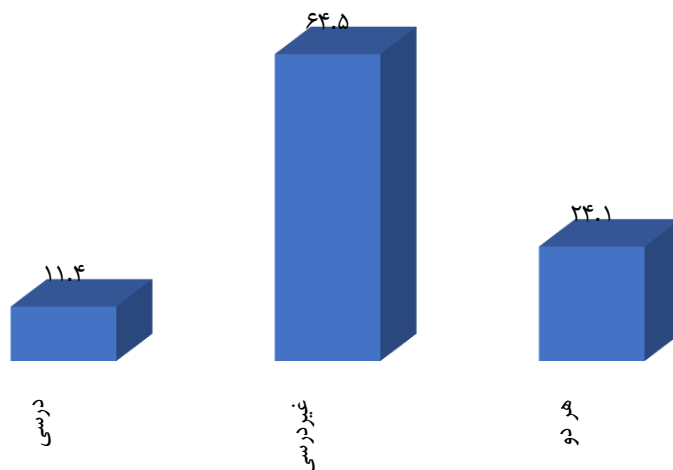
جدول ۲. کتابخوانی

درصد	فراوانی	
۴۱.۱	۵۰۷	بلی
۵۸.۹	۷۲۷	خیر
۱۰۰	۱۲۳۴	جمع

نمودار ۱. کتابخوانی

از پاسخگویانی که کتاب می‌خوانند پرسیده شد «کتاب درسی می‌خوانید یا غیردرسی؟»؛ ۱۱.۴ درصد درسی، ۶۴.۵ درصد غیر درسی و ۲۴.۱ درصد هم درس و هم غیردرسی می‌خوانند.

نمودار ۲. درسی یا غیردرسی

سرانه مطالعه

از پاسخگویانی که کتاب می‌خوانند، پرسیده شد «به طور متوسط در هفته، چند دقیقه، کتابهای غیردرسی می‌خوانید؟»:

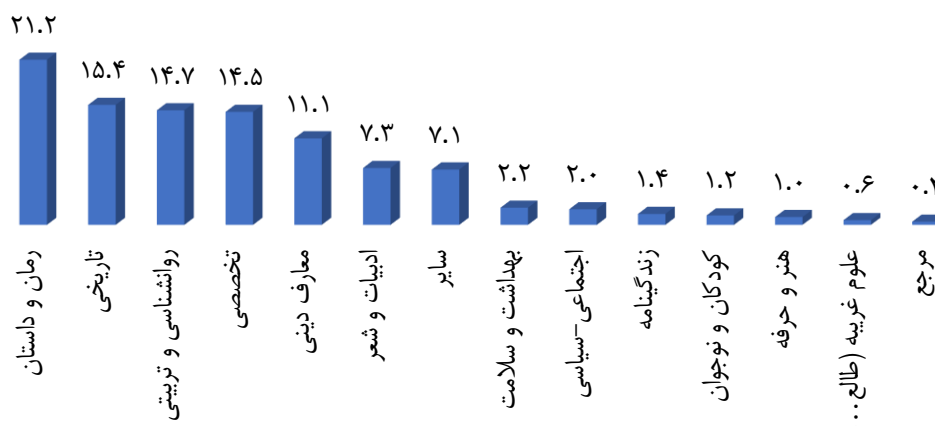
به طور متوسط ۱۸۶ دقیقه در هفته کتاب غیردرسی می‌خوانند و به عبارتی ۲۶.۶ دقیقه در روز مطالعه می‌کنند. با احتساب افرادی که کتاب نمی‌خوانند (۵۸.۹ درصد نمونه مورد مطالعه)، این میانگین برابر با ۱۰.۹ دقیقه در روز می‌باشد.

در عین حال وقتی دقیق‌تر پرسیده می‌شود که مطالعه به معنای خواندن کتاب، متن، محتوا، پادکست و غیره به صورت چاپی یا فایل می‌باشد؛ پاسخهای متفاوتی دریافت می‌شود. به طوری که، از آنها پرسیده شد که «در طول ۲۴ ساعت شبانه روز، به طور متوسط چند ساعت در شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های مختلف، متن علمی (اعم از مقاله، تحلیل و غیره) می‌خوانید یا مستند علمی نگاه می‌کنید؟»: به طور متوسط ۷۰ دقیقه در روز در شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های مختلف، متن علمی (اعم از مقاله، تحلیل و غیره) می‌خوانند یا مستند علمی نگاه می‌کنند.

موضوعات و کتابهای مورد مطالعه

از پاسخگویانی که کتاب می‌خوانند، پرسیده شد «چه نوع کتاب‌هایی (موضوعات) را بیشتر مطالعه می‌کنید؟»: رمان و داستان با ۲۱.۲ درصد بیشترین میزان را به خود اختصاص داده است، کتابهای تاریخی با ۱۵.۴ درصد، کتب روانشناسی و تربیتی با ۱۴.۷ درصد و کتب تخصصی با ۱۴.۵ درصد در رده‌های بعدی قرار دارند.

همچنین افراد به طور میانگین در طول سال ۱۱ جلد کتاب (کاغذی و الکترونیکی، صوتی) می‌خرند.

نمودار ۳. موضوعات و کتابهای مورد مطالعه

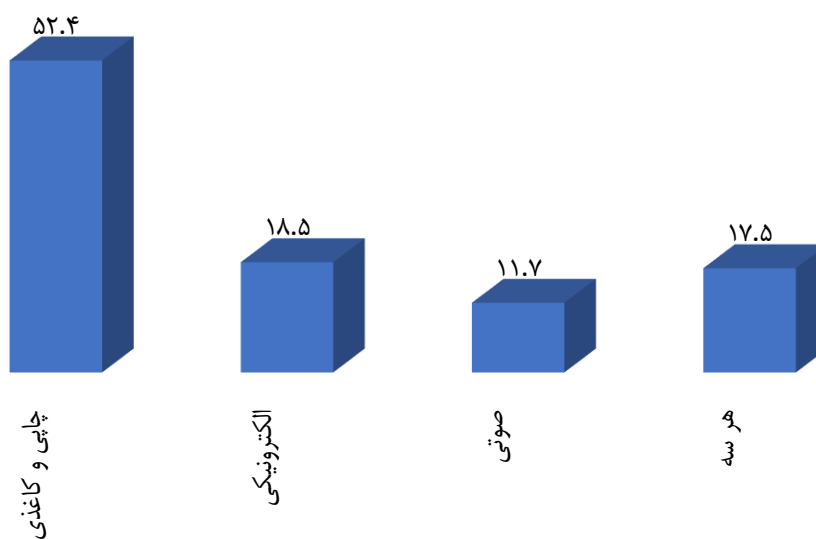
نوع کتابهای مورد مطالعه

از پاسخگویانی که کتاب می‌خوانند، پرسیده شد «چه نوع کتاب‌هایی را بیشتر مطالعه می‌کنید؟»؛

۵۲.۴ درصد افراد کتابهای چاپی و کاغذی، ۱۸.۵ درصد الکترونیکی، ۱۱.۷ درصد صوتی و ۱۷.۵ درصد هر سه نوع کتاب را مطالعه می‌کنند.

جدول ۳. نوع کتابهای مورد مطالعه

درصد	فراوانی	
۵۲.۴	۲۶۴	چاپی و کاغذی
۱۸.۵	۹۳	الکترونیکی
۱۱.۷	۵۹	صوتی
۱۷.۵	۸۸	هر سه
۱۰۰	۵۰۴	جمع

نمودار ۴. نوع کتابهای مورد مطالعه

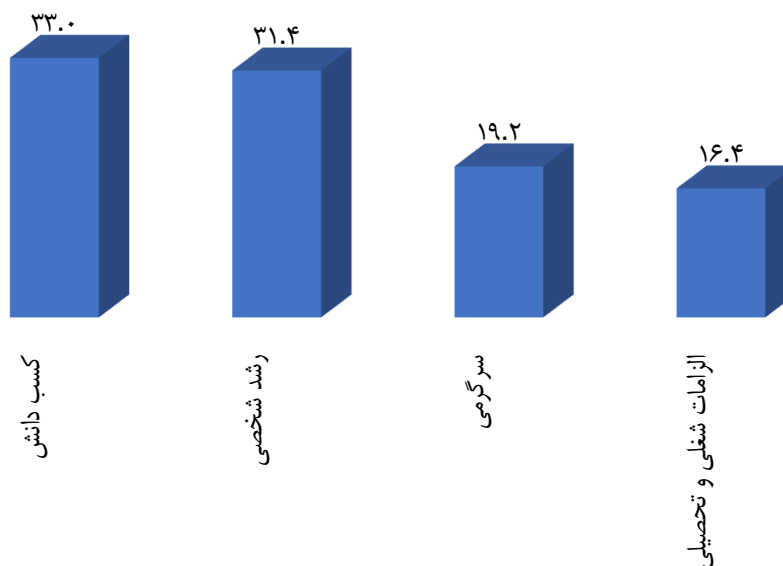
انگیزه مطالعه

از پاسخگویانی که کتاب می‌خوانند، پرسیده شد «انگیزه اصلی شما از مطالعه چیست؟»؛

کسب دانش (۳۳ درصد) و رشد شخصی (۳۱.۴ درصد) سرگرمی (۱۹.۲ درصد) و الزامات شغلی و تحصیلی (۱۶.۴ درصد) انگیزه اصلی افراد از مطالعه است.

جدول ۴. انگیزه مطالعه

درصد	فراوانی	
۳۳	۱۶۵	کسب دانش
۱۹.۲	۹۶	سرگرمی
۳۱.۴	۱۵۷	رشد شخصی
۱۶.۴	۸۲	الزامات شغلی و تحصیلی
۱۰۰	۵۰۰	جمع

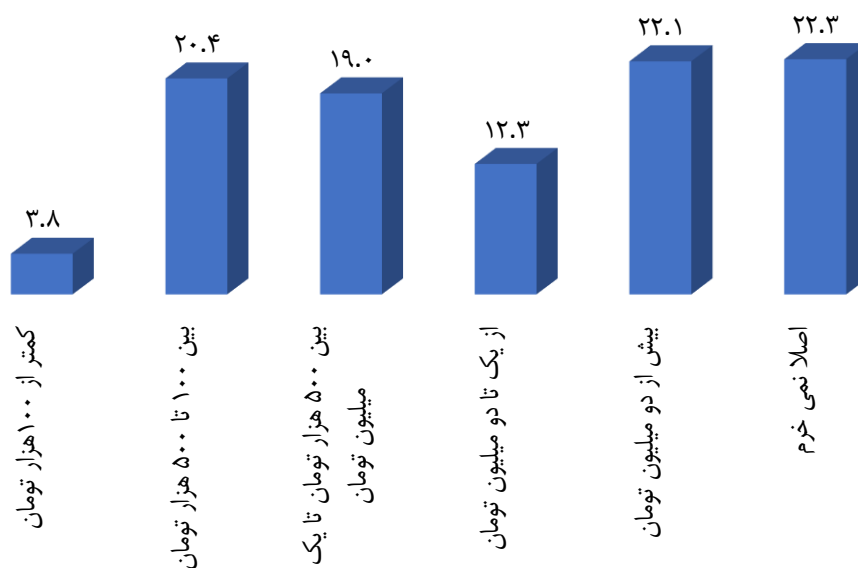
نمودار ۵. انگیزه مطالعه

هزینه برای خرید کتاب

از پاسخگویانی که کتاب می‌خوانند، پرسیده شد «به طور میانگین چقدر از درآمدها را صرف خرید کتاب در طول یکسال می‌کنید؟»؛ ۲۲.۱ درصد افراد بیش از دو میلیون تومان در سال برای خرید کتاب هزینه می‌کنند.

جدول ۵. هزینه برای خرید کتاب

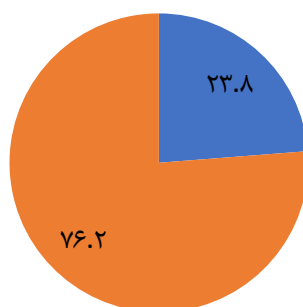
درصد	فراوانی	
۳.۸	۱۹	کمتر از ۱۰۰ هزار تومان
۲۰.۴	۱۰۱	بین ۱۰۰ تا ۵۰۰ هزار تومان
۱۹	۹۴	بین ۵۰۰ هزار تومان تا یک میلیون تومان
۱۲.۳	۶۱	از یک تا دو میلیون تومان
۲۲.۱	۱۰۹	بیش از دو میلیون تومان
۲۲.۳	۱۱۰	اصلاً نمی‌خرم
۱۰۰	۴۹۴	جمع

نمودار عمده هزینه برای خرید کتاب

عضویت در کتابخانه

از پاسخگویانی که کتاب می‌خوانند پرسیده شد «آیا عضو کتابخانه‌ای هستید؟»؛ فقط ۲۳.۸ درصد عضو کتابخانه هستند.

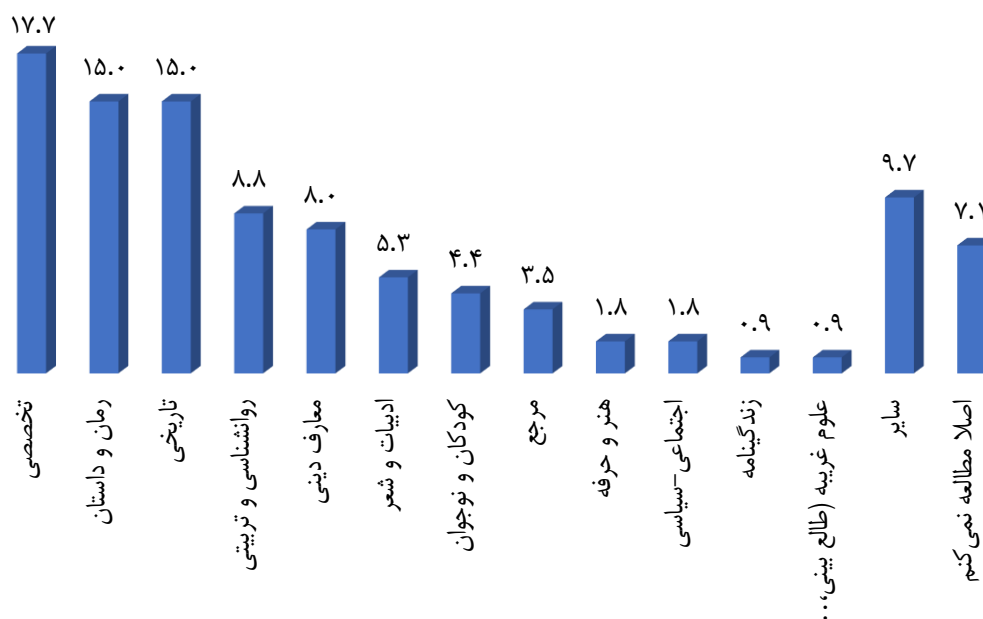
نمودار ۷. عضویت در کتابخانه

امانت کتاب

از پاسخگویان کتابخوانی که عضو کتابخانه‌ای هستند، پرسیده شد «چند جلد کتاب در سال امانت می‌گیرید؟»؛ به طور

میانگین حدوداً ۱۲ جلد کتاب، امانت می‌گیرند.

در ادامه از این افراد پرسیده شد که چه نوع کتاب‌هایی را امانت می‌گیرید؟: کتب تخصصی (۱۷.۷ درصد)، رمان و داستان (۱۵.۰ درصد)، تاریخی (۱۵.۰ درصد)، روانشناسی و تربیتی (۸.۸ درصد)، معارف دینی (۸.۰ درصد)، ادبیات و شعر (۵.۳ درصد)، کودکان و نوجوان (۴.۴ درصد)، مرجع (۳.۵ درصد)، هنر و حرفه (۱.۸ درصد)، اجتماعی-سیاسی (۱.۸ درصد)، زندگی‌نامه (۰.۹ درصد)، علوم غریبه (اطلاع یابی...) (۰.۹ درصد)، سایر (۹.۷ درصد) و اصلاً مطالعه نمی‌کنم (۷.۱ درصد).

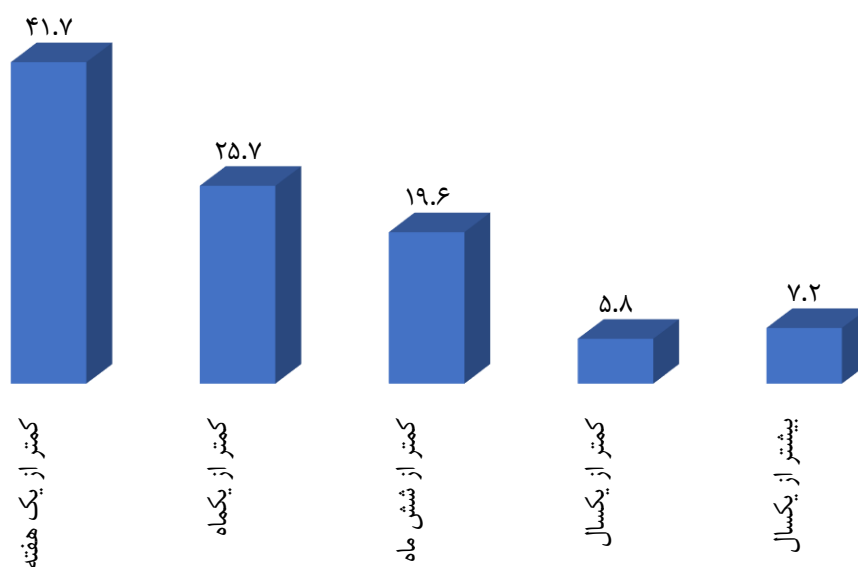
نمودار ۸. هزینه برای خرید کتاب

زمان آخرین مطالعه کامل یک کتاب

از پاسخگویانی که کتاب می‌خوانند، پرسیده شد «از زمان آخرین کتابی که به طور کامل مطالعه کرده‌اید چقدر می‌گذرد؟»؛ ۴۱.۷ درصد افراد، در طول یک هفته گذشته، یک کتاب را به صورت کامل مطالعه کرده‌اند.

جدول ۶. زمان آخرین مطالعه کامل یک کتاب

درصد	فراوانی	
۴۱.۷	۲۰۸	کمتر از یک هفته
۲۵.۷	۱۲۸	کمتر از یکماه
۱۹.۶	۹۸	کمتر از شش ماه
۵.۸	۲۹	کمتر از یکسال
۷.۲	۳۶	بیشتر از یکسال
۱۰۰	۴۹۹	جمع

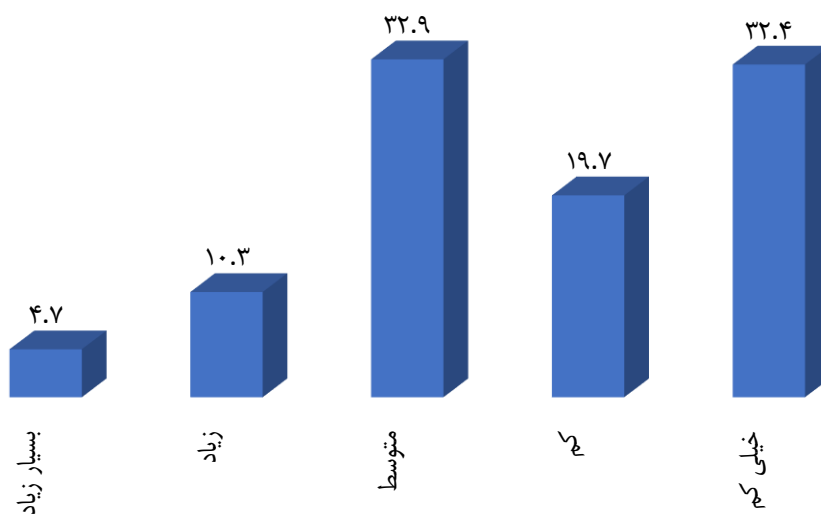
نمودار ۹. زمان آخرین مطالعه کامل یک کتاب

میزان رواج کتابخوانی در خانواده و اطرافیان

از کل پاسخگویان پرسیده شد «در خانواده و اطرافیان شما، کتابخوانی تا چه حد رایج است؟»؛ ۱۵ درصد پاسخگویان معتقدند کتابخوانی به میزان زیاد و خیلی زیاد در خانواده و اطرافیان آنها رواج دارد و ۵۲.۱ درصد نیز اظهار کردند که به میزان کم و خیلی کم رایج است.

جدول ۷. میزان رواج کتابخوانی در خانواده و اطرافیان

درصد معتبر	درصد نسبی	فراوانی	
۴.۷	۴.۵	۵۶	بسیار زیاد
۱۰.۳	۱۰	۱۲۳	زیاد
۳۲.۹	۳۲	۳۹۵	متوسط
۱۹.۷	۱۹.۱	۲۳۶	کم
۳۲.۴	۳۱.۵	۳۸۹	خیلی کم
–	۲.۸	۳۵	بی پاسخ
۱۰۰	۱۰۰	۱۲۳۴	جمع

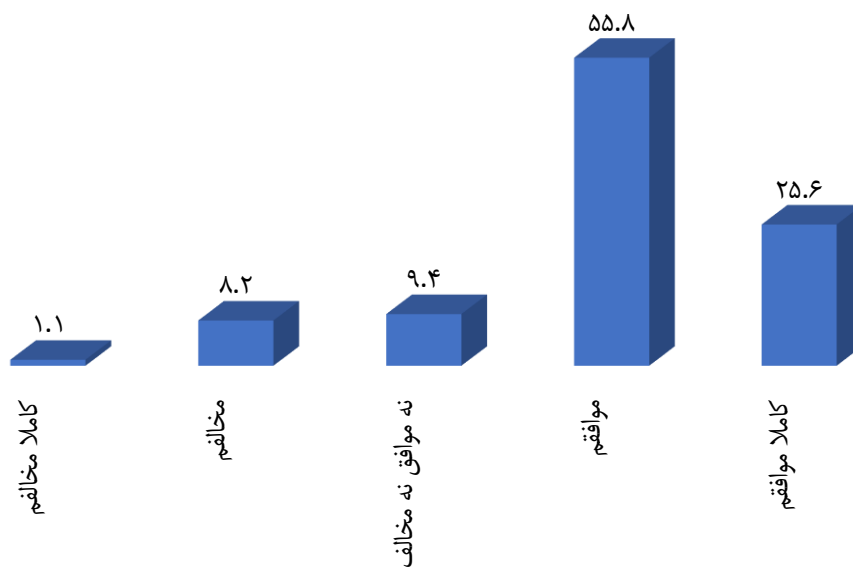
نمودار ۱۰. میزان رواج کتابخوانی در خانواده و اطرافیان

انگاره «مطالعه کمتر از سوی ایرانیان»

از کل پاسخگویان پرسیده شد تا چه اندازه با این جمله موافق یا مخالفید؟: «مردم ما کمتر مطالعه می‌کنند»؛ ۸۱.۴ درصد مردم با این انگاره که «مردم ما کمتر مطالعه می‌کنند» موافقت می‌کنند.

جدول ۸. انگاره «مطالعه کمتر از سوی ایرانیان»

درصد معتبر	درصد نسبی	فراوانی	
۱.۱	۱.۱	۱۳	کاملاً مخالفم
۸.۲	۸	۹۹	مخالفم
۹.۴	۹.۲	۱۱۳	نه موافق نه مخالف
۵۵.۸	۵۴.۶	۶۷۴	موافقم
۲۵.۶	۲۵	۳۰۹	کاملاً موافقم
-	۲.۱	۲۶	بی‌پاسخ
۱۰۰	۱۰۰	۱۲۳۴	جمع

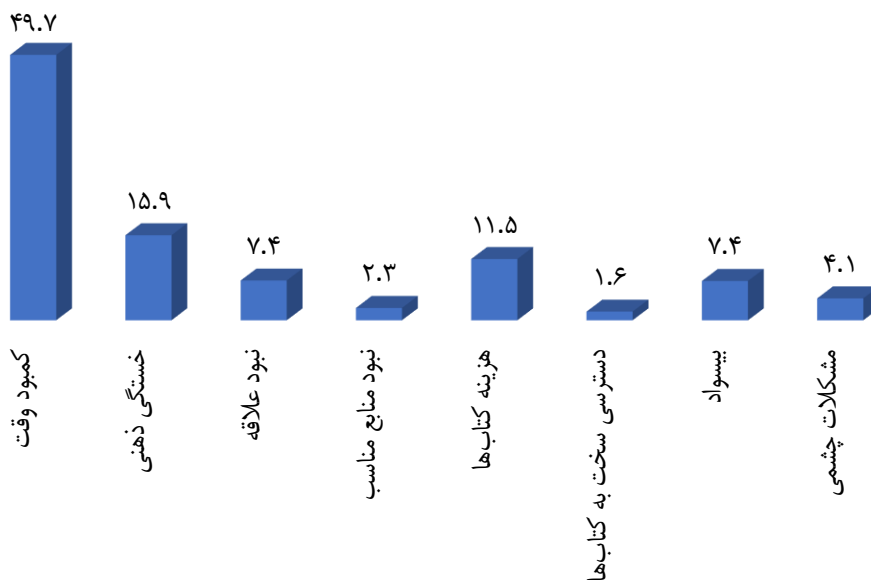
نمودار ۱۱. انگاره «مطالعه کمتر از سوی ایرانیان»

بزرگ‌ترین مانع مطالعه

از کل پاسخگویان پرسیده شد «بزرگ‌ترین مانع مطالعه برای شما چیست؟»: ۴۹.۷ درصد افراد، کمبود وقت را مانع مطالعه خودشان می‌دانند.

جدول ۹. بزرگ‌ترین مانع مطالعه

درصد معتبر	درصد نسبی	فراوانی	
۴۹.۷	۴۷.۱	۵۸۱	کمبود وقت
۱۵.۹	۱۵.۱	۱۸۶	خستگی ذهنی
۷.۴	۷.۱	۸۷	نبود علاقه
۲.۳	۲.۲	۲۷	نبود منابع مناسب
۱۱.۵	۱۰.۹	۱۳۴	هزینه کتاب‌ها
۱.۶	۱.۵	۱۹	دسترسی سخت به کتاب‌ها
۷.۴	۷	۸۶	بیسواد
۴.۱	۳.۹	۴۸	مشکلات چشمی
–	۵.۳	۶۶	بی‌پاسخ
۱۰۰	۱۰۰	۱۲۳۴	جمع

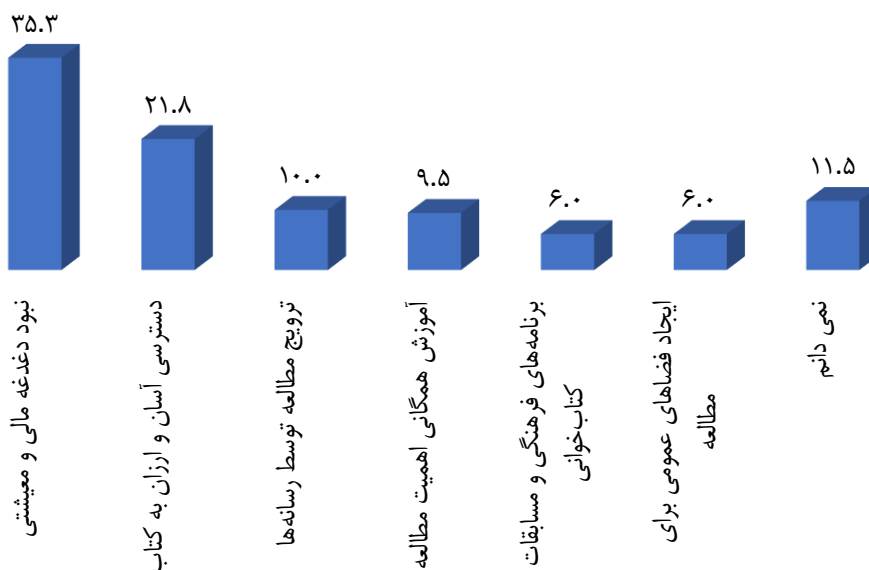
نمودار ۱۲. بزرگ‌ترین مانع مطالعه

راههای افزایش فرهنگ کتابخوانی

از کل پاسخگویان پرسیده شد «چه عواملی می‌تواند باعث افزایش فرهنگ کتابخوانی شود؟»: ۳۵.۳ درصد مردم معتقدند نداشتن دغدغه مالی و معیشتی می‌تواند باعث افزایش فرهنگ کتابخوانی شود و همچنین ۲۱.۸ درصد نیز دسترسی آسان و ارزان به کتاب را راهکار افزایش فرهنگ کتابخوانی دانسته‌اند.

جدول ۱۰. عوامل افزایش فرهنگ کتابخوانی

فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
ترویج مطالعه توسط رسانه‌ها	۱۲۱	۹.۸
دسترسی آسان و ارزان به کتاب	۲۶۲	۲۱.۸
برنامه‌های فرهنگی و مسابقات کتابخوانی	۷۲	۵.۸
آموزش همگانی اهمیت مطالعه	۱۱۴	۹.۵
ایجاد فضاهای عمومی برای مطالعه	۷۲	۵.۸
نمی‌دانم	۱۳۸	۱۱.۵
نبود دغدغه مالی و معیشتی	۴۲۵	۳۵.۳
بی‌پاسخ	۱۲۱	۹.۸
جمع	۱۲۳۴	۱۰۰

نمودار ۱۳. عوامل افزایش فرهنگ کتابخوانی

خلاصه و جمع بندی

- ✓ ۴۱.۱ درصد پاسخگویان کتاب می‌خوانند.
- ✓ به طور متوسط ۱۸۶ دقیقه در هفته کتاب غیردرسی می‌خوانند و به عبارتی ۲۶۶ دقیقه در روز مطالعه می‌کنند. با احتساب افرادی که کتاب نمی‌خوانند (۵۸.۹ درصد نمونه مورد مطالعه)، این میانگین برابر با ۱۰.۹ دقیقه در روز می‌باشد.
- ✓ در عین حال وقتی دقیق‌تر پرسیده می‌شود که مطالعه به معنای خواندن کتاب، متن، محتوا، پادکست و غیره به صورت چاپی یا فایل می‌باشد؛ پاسخهای متفاوتی دریافت می‌شود. به طوری که، از آنها پرسیده شد که «در طول ۲۴ ساعت شبانه روز، به طور متوسط چند ساعت در شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های مختلف، متن علمی (اعم از مقاله، تحلیل و غیره) می‌خوانید یا مستند علمی نگاه می‌کنید؟»: به طور متوسط ۷۰ دقیقه در روز در شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های مختلف، متن علمی (اعم از مقاله، تحلیل و غیره) می‌خوانند یا مستند علمی نگاه می‌کنند.
- ✓ رمان و داستان با ۲۱.۲ درصد، کتابهای تاریخی با ۱۵.۴ درصد، کتب روانشناسی و تربیتی با ۱۴.۷ درصد و کتب تخصصی با ۱۴.۵ درصد مهمترین موضوعاتی هستند که افراد مطالعه می‌کنند.
- ✓ افراد به طور میانگین در طول سال ۱۱ جلد کتاب (کاغذی و الکترونیکی، صوتی) می‌خرند.
- ✓ فقط ۲۳.۸ درصد عضو کتابخانه هستند و به طور میانگین حدوداً ۱۲ جلد کتاب، امانت می‌گیرند.
- ✓ ۴۱.۷ درصد افراد، در طول یک هفته گذشته، یک کتاب را به صورت کامل مطالعه کرده‌اند.
- ✓ ۱۵ درصد پاسخگویان معتقدند کتابخوانی به میزان زیاد و خیلی زیاد در خانواده و اطرافیان آنها رواج دارد و ۵۲.۱ درصد نیز اظهار کردند که به میزان کم و خیلی کم رایج است.
- ✓ ۸۱.۴ درصد مردم با این انگاره که «مردم ما کمتر مطالعه می‌کنند» موافقت می‌کنند.
- ✓ ۴۹.۷ درصد افراد، کمبود وقت را مانع مطالعه خودشان می‌دانند.
- ✓ ۳۵.۳ درصد مردم معتقدند نداشتن دغدغه مالی و معیشتی می‌تواند باعث افزایش فرهنگ کتابخوانی شود و همچنین ۲۱.۸ درصد نیز دسترسی آسان و ارزان به کتاب را راهکار افزایش فرهنگ کتابخوانی دانسته‌اند.